

De betaalbaarheid van een parallele inkomensontwikkeling

De regering heeft zich door zich uit te spreken voor koppeling van lonen en uitkeringen in de collectieve sector aan de lonen in de marktsector in een moeilijk pakket gemanoeuvreerd. Deze doelstelling lijkt niet te combineren met het streven naar tekortreductie en stabilisatie van de collectieve-lastendruk. Nu het renteniveau is gestegen, is er geen ruimte voor nieuw beleid. Een loonontwikkeling die uitgaat boven de ramingen van het regeerakkoord versterkt de problemen. De regering zal een keuze moeten maken tussen doorzetten van de koppeling en andere beleidsdoelstellingen.

DRS. A.A.T. WESSELING*

In het regeerakkoord is voor de komende jaren een parallele ontwikkeling van de uitkeringen en de salarissen in de collectieve sector met de inkomensontwikkeling in het bedrijfsleven overeengekomen; de koppeling. Enerzijds wordt dit gerealiseerd via koppeling van de sociale uitkeringen aan de contractloonstijging, anderzijds door voor ambtenaren uit te gaan van een loonvorming overeenkomstig de marktsector. In een onlangs in dit blad verschenen artikel van dr. C.B. Mulder wordt ingegaan op de vraag onder welke voorwaarden deze parallele inkomensontwikkeling betaalbaar is¹. De analyse van Mulder geeft de algemene voorwaarden aan waaraan voldaan moet zijn om de koppeling te financieren. Doel van dit artikel is om in meer kwantitatieve zin een indruk te vormen van de betaalbaarheid van de koppelingen. Deze verkenning richt zich daarbij niet alleen op het aan het regeerakkoord ten grondslag liggende groeiscenario. Ook de gevolgen van een eventuele lagere groei worden in de beschouwing betrokken. Gezien de huidige mondiale ontwikkelingen mag dit aspect in de discussie over de betaalbaarheid van de koppeling niet ontbreken.

Met betrekking tot de financierbaarheid van de koppelingen wordt wel eens gewezen op de zogenoemde parallelregel. Deze houdt in dat een loonstijging in het bedrijfsleven via additionele belastingen en premie-ontvangsten de middelen oplevert om dezelfde inkomensstijging ook door te geven aan de inkomensstrekkers in de collectieve sector. De regel impliceert dat de extra belasting- en premie-opbrengsten uitsluitend worden gebruikt voor verbetering van de inkomens in de collectieve sector². De benadering is echter een partiële. Bezwaar is dat geen rekening wordt gehouden met de besteding van de hogere belastingopbrengsten voor andere uitgaven of voor de reductie van het financieringstekort. Ook wordt eraan voorbij gegaan dat de hogere loonkosten de winstinkomens kunnen aantasten en in die sfeer belastinguitval tot gevolg kunnen hebben. Bovendien laat de regel geen ruimte voor uiteenlopende volume-ontwikkelingen in de budget- en marktsector. In het geval dat het (gewogen) aantal inkomensstrekkers in de collectieve sector sneller groeit dan in de marktsector zullen de uit de loonstijging voortvloeiende extra belasting- en premie-opbrengsten niet toereikend zijn³.

In het navolgende wordt wel rekening gehouden met andere overheidsuitgaven (bij voorbeeld hogere rentelasten), voorwaarden als stabilisatie van lastendruk en arbeidsinkomensquote (aiq) en uiteenlopende volume-ontwikkelingen in de publieke- en marktsector. Een toelichting op de analyse wordt in de bijlage gepresenteerd⁴. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de collectieve sector, waarvan de continuïteit afhankelijk is van de financiering uit belastingen en andere collectieve middelen, en anderzijds de marktsector, die voor zijn voortbestaan afhankelijk is van de verkrijging van voldoende marktopbrengsten. Uitgangspunt is dat bij koppeling de loonontwikkeling in de marktsector door de collectieve sector wordt gevolgd. De uitkomsten worden bij verschillende economische groeiscenario's gepresenteerd. Hierna wordt allereerst ingegaan op de mogelijkheden die de overheid ten dienste staan voor sanering van de publieke financiën. Daarna worden de mogelijkheden voor het betalen van de koppeling beschreven.

Sanering publieke financiën

De analyse, zoals gepresenteerd in de bijlage, mondt uit in een vergelijking waarbij het financieringstekort centraal staat (zie vergelijking 5). Deze biedt de mogelijkheid om de koppeling vooral in het licht van de sanering van de over-

* De auteur is werkzaam bij de Studiedienst van de Nederlandsche Bank. Het artikel is op persoonlijke titel geschreven. Dank is verschuldigd aan drs. L.H. Hoogduin en drs. H.J. Woltjer voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

1. Zie C.B. Mulder, De (on)betaalbaarheid van de koppeling, *ESB*, 29 augustus 1990, blz. 784-788.

2. Zie bij voorbeeld F. Leijnse in *De Volkskrant*, 21 april 1990 en F. Faber en C. Maas in *NRC Handelsblad*, 26 oktober 1989.

3. Voor een afleiding van deze voorwaarde, zie C.B. Mulder, op.cit., 1990, blz. 786.

4. De analyse is gebaseerd op het door Kessler ontwikkelde onderscheid tussen de marktsector en de collectieve sector. Zie G.A. Kessler, De crisis van de verzorgingsstaat, in: *Overlevingskansen van de verzorgingsstaat*, preadvies van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde, 1981.

heidsfinanciën – een van de hoofddoelstellingen van het regeerakkoord – te bezien. De gezondmaking van de publieke financiën kan langs twee wegen geschieden:

- via lastenverzwaring. Op deze manier wordt vooral ten koste van de marktsector ruimte vrijgemaakt (eerste term van het rechterlid van vergelijking 5). De beschikbare inkomensgroei komt hierdoor onder druk te staan. Ook de beschikbare inkomensgroei van de inkomens-trekkers in de collectieve sector wordt hierdoor beperkt. Lastenverzwaring wordt echter in wezen geblokkeerd door de in internationaal opzicht reeds hoge lastendruk. Een verdergaande verhoging kan bij een voortschrijdende Europese integratie de concurrentiepositie schaden. Daarnaast kan worden gewezen op de negatieve uitwerking van verhogingen van de collectieve-lastendruk op de economie⁵. Dit vormt de achtergrond voor het streven in het regeerakkoord naar tenminste stabilisatie van de lastendruk.
- via maatregelen in de uitgavensfeer (tweede term van het rechterlid van vergelijking 5). Deze maatregelen dienen vooral in de sfeer van de inkomensuitgaven en overige uitgaven aan te grijpen, omdat de ontwikkeling van de rente-uitgaven op korte termijn een gegeven vormt. De mogelijkheden in de uitgavensfeer zijn sterk afhankelijk van de inkomensontwikkeling in de collectieve sector. Bij een volledig automatische koppeling geeft de overheid de greep op de inkomensontwikkeling uit handen. Of hierdoor het saneringsproces in gevaar komt, hangt af van (a) de matigingsbereidheid van de vakbeweging, (b) de groei van het aantal inkomens-trekkers in de collectieve sector en (c) de flexibiliteit in de sfeer van de overige uitgaven. De groei van het aantal inkomens-trekkers is door het open-eindekarakter van de inkomensdervingsregelingen slechts beperkt beheersbaar. De overheid fungeert daardoor als vangnet voor dat deel van de aanwas van de beroepsbevolking dat niet door de marktsector wordt geabsorbeerd.

Wijzigingen macro-veronderstellingen

Indien wordt uitgegaan van de veronderstellingen en afspraken opgenomen in het regeerakkoord, ziet het beeld van de publieke financiën er uit zoals weergegeven in tabel 1, kolom 1. Hierbij wordt als uitgangspunt gehanteerd een stabilisatie van de collectieve-lastendruk terwijl voor het financieringstekort een daling in vier jaar van 2 procentpunt nni is verondersteld, overeenkomend met 2,5 pro-

Tabel 1. Actualisering van het regeerakkoord^a

	Regeerakkoord	Hogere rente	Minder loonmatiging
Mutaties in de periode 1990-1994 ^b			
Financieringstekort	-2,5	-2,5	-2,5
Rentelasten	-0,9	0,5	0,5
Overige uitgaven (= sluitpost)	0,0	-1,4	-1,7
PM gemiddelde jaarlijkse reële groei overige uitgaven	2,7	0,5	0,0

a. Veronderstellingen (in gemiddelde procentuele mutaties per jaar):
 Productie in de marktsector 2,75
 Aantal inkomens-trekkers in de marktsector 0,8
 Idem in de collectieve sector 1,1
 Reëel beschikbaar inkomen (incl. incidenteel) in de marktsector 2,0
 Idem in de collectieve sector 0,3
 In de berekeningen is zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de officiële prognoses en veronderstellingen uit de meerjarenramingen van het Centraal Planbureau en de Startbrief.

b. In procenten van de toegevoegde waarde marktsector

centpunt uitgedrukt in de toegevoegde waarde van de marktsector. Verondersteld is verder een reële economische groei in de komende kabinetsperiode van gemiddeld 2 3/4% en een gematigde loonontwikkeling, in die zin dat in de cao's alleen compensatie van de prijsstijging wordt bedongen (reële contractloonstijging = 0). Wat de renteontwikkeling betreft is bij de formatie uitgegaan van een daling van de kapitaalmarktrente tot 6%, waardoor de rentelasten in procenten nni zouden teruglopen. Onder die omstandigheden bestaat er ruimte voor een gemiddelde reële groei van de overige uitgaven van 2 3/4% per jaar. Uit de Startbrief kan ruwweg worden becijferd dat in de regeringsplannen een reële groei van 2% per jaar besloten ligt, zodat er dus nog enige manoeuvreerruimte zou bestaan voor tegenvallers of voor een eventuele lastenverlichting. Sedert het schrijven van het regeerakkoord zijn de inzichten omtrent enkele vooronderstellingen echter drastisch gewijzigd.

Rentelastenontwikkeling

Voor de komende jaren moet door het verder oplopen van de schuldquote en het recentelijk sterk gestegen rente-peil rekening worden gehouden met een stijging van de netto rentelasten. Stabilisatie van de rentevoet op het in juli gerealiseerde niveau van 8 3/4% betekent een netto rentelastenstijging van 0,4 procentpunt nni voor de komende periode van vier jaren, hetgeen in termen van de toegevoegde waarde van de marktsector overeenkomt met 0,5 procentpunt. In dat geval ziet het plaatje er aanmerkelijk anders uit en is voor de overige uitgaven jaarlijks slechts een reële groei van 0,5% mogelijk (tabel 1, kolom 2).

Minder gematigde loonontwikkeling

Wordt daarnaast ook een extra reële inkomensverbetering gerealiseerd door koppeling op basis van de reeds voor dit jaar overeengekomen loonstijging, dan zal het beeld van de overheidsfinanciën nog verder verslechteren. Voor de loonontwikkeling kan bij voorbeeld worden uitgegaan van een ontwikkeling gebaseerd op een gelijkblijvende categoriale inkomensverdeling in de marktsector. Dit geldt als de reële bruto-loonsomstijging per werknemer niet uitgaat boven de voor ruilvoetmutaties gecorrigeerde stijging van de arbeidsproductiviteit. Uit kolom 3 blijkt dat koppeling van de inkomens in de collectieve sector op basis van een volledige benutting van de loonruimte in de marktsector, slechts kan worden gerealiseerd door een stabilisatie van de overige uitgaven in reële termen.

Verschillende economische groeiscenario's

In tabel 2 zijn de berekeningen gepresenteerd voor verschillende economische groeiscenario's. Een tegenvallende economische groei is, gelet op de mogelijke consequenties van de Golfcrisis, zeker niet onwaarschijnlijk. Deze ontwikkeling zal desastreus uitpakken voor de overige uitgaven; een daling van ruim 1,5% per jaar.

Het optreden van knelpunten bij de betaalbaarheid van de koppeling is te wijten aan de veelheid aan doelstellingen die niet tegelijkertijd kunnen worden verwezenlijkt. Indien een norm wordt gesteld voor zowel het financieringstekort als de collectieve-lastendruk en indien bovendien de loonruimte volledig wordt benut (stabilisatie aiq), wordt het aantal vrijheidsgraden voor de overheid gereduceerd tot één. De realisatie van de diverse doelstellingen gaat in dit geval ten koste van het enige niet vastgelegde onderdeel, de overige uitgaven. Extra uitgavenverhogingen voor nieuw beleid (bij voorbeeld voor milieubeleid en infrastruc-

5. Zie onder meer F.A.G. den Butter, Speurtocht naar de juiste omvang van de collectieve sector, *ESB*, 22 augustus 1990, blz. 760-763.

Tabel 2. Koppelen bij verschillende groeiscenario's

Groeiscenario's marktsector (%)	2	2 3/4	3 1/2
gemiddelde procentuele mutaties per jaar			
Aantal inkomensstrekkers in de marktsector ^a	0,5	0,8	1,0
in de collectieve sector	1,3	1,1	0,9
Reëel beschikbaar inkomen ^b in de marktsector	1,5	2,0	2,5
in de collectieve sector	0,0	0,5	1,0
mutaties in de periode 1990-1994 ^c			
Financieringstekort	-2,5	-2,5	-2,5
Rentelasten	0,6	0,5	0,3
Overige uitgaven (= sluitpost)	-2,4	-1,7	-1,0
PM gemiddelde jaarlijkse reële groei overige uitgaven	-1,7	0,0	2,0
<i>Gevolgen voor het financieringstekort van een reële groei van de overige uitgaven van 2%^c</i>			
Overige uitgaven	0,0	-0,5	-1,0
Financieringstekort (= sluitpost)	0,0	-1,2	-2,4

a. De mutatie van het aantal inkomensstrekkers in de marktsector is gedefinieerd als de produktiegroei minus de produktiviteitsontwikkeling in de marktsector. Bij de groeiscenario's van 2%, 2 3/4% en 3,5% is een produktiviteitsstijging van respectievelijk 1,5%, 2% en 2,5% verondersteld.

b. Inclusief incidenteel. Het verschil tussen de incidentele looncomponent in de marktsector en de collectieve sector is gesteld op 1,5.

c. Mutaties in procenten van de toegevoegde waarde marktsector.

tuur) zoals afgesproken in het regeerakkoord komen, behalve in het hoge groeiscenario, dan erg moeilijk te liggen.

De kans is evenwel groot dat een deel van de voorgenomen beleidsinspanningen toch zal worden doorgevoerd, bij voorbeeld ten koste van de doelstelling voor het financieringstekort. Er van uitgaande dat de koppeling ook bij een volledige benutting van de loonruimte wordt doorgevoerd en er wordt vastgehouden aan de afspraken inzake de overige uitgavenprogramma's (reële groei overige uitgaven 2%), zal dit betekenen dat het financieringstekort met ongeveer 1 procentpunt zou dalen in plaats van de overeengekomen 2,5 procentpunt (tabel 2)⁶. Komt de economische groei lager uit dan is er bij de geschetste uitgavenontwikkeling in het geheel geen ruimte voor een daling van het tekort.

Geconcludeerd kan worden dat een loonontwikkeling benaderd vanuit een evenwichtige ontwikkeling in de marktsector, gegeven de huidige economische vooruitzichten, niet haalbaar is voor de collectieve sector en een spanningsveld veroorzaakt tussen de doelstelling voor het financieringstekort en het groeipad van de overige uitgaven. In de volgende paragraaf wordt bekeken wat de mogelijkheden voor de overige bestedingscomponenten zijn indien de inkomensontwikkeling wordt gebaseerd op een aantal andere normen.

Enige andere normen

Maatschappelijke produktiviteit

Een evenwichtige inkomensontwikkeling in de collectieve sector kan worden benaderd met de door Kessler ontwikkelde norm van een loonontwikkeling op basis van de 'maatschappelijke produktiviteit'⁷.

In deze benadering, waarbij de gehele economie wordt beschouwd, wordt de reële (netto) loonstijging beperkt tot de produktiegroei per inkomensstrekker in de totale volkshuishouding. Ook in dit geval dienen de overige overheidsuitgaven te worden beperkt (tabel 3). Dat de Kesslernorm eveneens een te ruime inkomensgroei impliceert, houdt

Tabel 3. De maatschappelijke produktiviteitsstijging als norm voor de toelaatbare loonontwikkeling

Groeiscenario's marktsector (%)	2	2 3/4	3 1/2
gemiddelde procentuele mutaties per jaar			
Reëel beschikbaar inkomen in de marktsector	1,1	1,8	2,6
in de collectieve sector	-0,4	0,3	1,1
mutaties in de periode 1990-1994 ^a			
Rentelasten	0,6	0,5	0,3
Financieringstekort	-2,5	-2,5	-2,5
Overige uitgaven	-1,8	-1,5	-1,0
PM gemiddelde jaarlijkse reële groei overige uitgaven	-0,9	0,4	1,9

a. In procenten van de toegevoegde waarde marktsector.

verband met het feit dat deze norm is toegesneden op een situatie waarin de overheidsfinanciën op orde zijn, in die zin dat er geen (autonome) reductie van het financieringstekort noodzakelijk is. Bij afwezigheid van de tekortdoelstelling zou er ruimte vrijkomen voor de inkomensuitgaven. Een positief aspect in bovengenoemde variant is de daling van de aiq die deze loonontwikkeling zal opleveren. Er wordt namelijk geen volledig beslag gelegd op de produktiviteitsruimte in de marktsector. Een deel van deze ruimte kan worden benut voor het opvangen van de rentelastenstijging in het bedrijfsleven als gevolg van de recente rente-ontwikkeling. Dit voorkomt een aantasting van de rentabiliteit van de bedrijven en daarmee een teruggang van de investeringen. Het resterende deel kan eventueel worden gebruikt voor werkgelegenheidsbevorderende maatregelen en scholingsprogramma's. Dit laatste zal een gunstige uitwerking hebben op het aantal inkomensstrekkers in de collectieve sector en daarmee op de ruimte voor de overige uitgaven.

Groei-norm overige uitgaven

In de berekeningsmethodiek kan ook een omgekeerde benadering worden gevolgd, waarbij de toelaatbare loonontwikkeling wordt berekend uitgaande van een doelstelling voor de overige collectieve uitgaven. Uitgangspunt is een - conform het regeerakkoord - gemiddelde reële groei van de overige uitgaven van 2% per jaar in de komende vier jaren. Op basis van de parallelle inkomensontwikkeling volgt hieruit tevens een toelaatbare contractloonstijging in de marktsector. Uit de berekeningen blijkt dat alleen in het hoge-groeiscenario de reële inkomensmutatie in de collectieve sector voor de komende jaren iets positief zal kunnen zijn (tabel 4). Voor de marktsector impliceert dit (exclusief de geraamde incidentele loonstijging van 1 3/4%) een reële contractloonmutatie van circa -2 1/4% per jaar in het lage-groeiscenario tot 3/4% per jaar bij een hoge economische groei. Bij een economische groei zoals opgenomen in de meerjarenramingen van het CPB resulteert dan een reële contractloonontwikkeling van -3/4%, hetgeen aanmerkelijk lager is dan de inkomensverbetering die in de recente cao-onderhandelingen overeengekomen is.

In tabel 5 is een overzicht gegeven van de reële contractloonmutaties die bij verschillende groeipaden voor de overige uitgaven, gegeven het centrale groeiscenario en de huidige rente-ontwikkeling, tot de mogelijkheden behoren. Automatische koppeling bij een volledige benutting van de loonruimte in de marktsector blokkeert de ontwikkeling van de overige uitgaven volledig, terwijl bij een reële

6. Hierbij zijn de rentelasten gecorrigeerd voor het hogere financieringstekort.

7. Zie G.A. Kessler, De publieke sector in de jaren tachtig, *ESB*, 17 oktober 1979, biz 1065-1072.

Tabel 4. Toelaatbare loonontwikkeling bij een reële groei van de overige uitgaven van 2%

Groei-scenario's marktsector (%)	2	2 3/4	3 1/2
gemiddelde procentuele mutaties per jaar			
Reëel beschikbaar inkomen in de marktsector	-0,5	1,0	2,5
in de collectieve sector	-2,1	-0,5	1,0
Toelaatbare reële contract-loonstijging marktsector (exclusief incidenteel)	-2 1/4	-3/4	3/4

uitgavengroei van 2%, zoals opgenomen in het regeerakkoord, de koppeling slechts financieerbaar is bij een contractloonmutatie van $-3/4\%$.

Slot

De afspraken zoals opgenomen in het regeerakkoord inzake de inkomensontwikkeling in de collectieve sector lijken niet te combineren met de eveneens geldende doelstellingen voor tekortreductie en stabilisatie van de collectieve-lastendruk. Allereerst is de rentelastenontwikkeling een versturende factor. In plaats van een gestage daling van het renteniveau, zoals opgenomen in het regeerakkoord, is juist een opwaartse beweging opgetreden. Een loonontwikkeling die uitgaat boven de ramingen in het regeerakkoord heeft nog verdergaande consequenties en impliceert een reële nulgroei bij de overige collectieve uitgaven. Van uitgaven voor nieuw beleid zoals milieu-investeringen en sociale vernieuwing kan dan geen sprake zijn. Duidelijk is dat binnen de publieke financiën de komende jaren een keuze dient te worden gemaakt tussen aan de ene kant een groei van de uitgaven voor nieuw beleid en anderzijds het doorgeven van de inkomensontwikkeling in de marktsector aan de inkomensstrekkers in de collectieve sector. Dit klemt temeer omdat als gevolg van de huidige ontwikkelingen in het Midden-Oosten de economische vooruitzichten minder rooskleurig zijn dan bij het opstellen van het regeerakkoord werd voorzien.

A.A.T. Wesseling

Bijlage

Een theoretisch kader

De analyse berust op de drie volgende definitievergelijkingen.

$$X_m = A_m l'_m + R'_m + B \quad (1)$$

Het inkomen in de marktsector (X_m) wordt verdeeld over beschikbaar looninkomen ($A_m l'_m$), beschikbaar overig inkomen (R'_m) en overdrachten aan de collectieve sector (B); waarbij:

A_m = omvang arbeidsvolume in de marktsector en l'_m = beschikbaar inkomen per hoofd in de marktsector. De door de marktsector afgedragen middelen aan de collectieve sector worden grotendeels gebruikt voor de uitkering van beschikbare inkomens aan werkenden en uitkeringsgerechtigden in de collectieve sector. Daarnaast worden door de publieke sector nog andere uitgaven verricht, zoals materiële uitgaven, rentebetalingen enzovoort. De netto uitgaven, dat wil zeggen na aftrek van de daarop drukken-

Tabel 5. Toelaatbare loonontwikkeling bij diverse uitgaven-normen uitgaande van het centrale groeiscenario (2 3/4%)^a

Reële groei overige uitgaven	2	1 1/2	1	1/2	0
Toelaatbare reële contract-loonstijging marktsector	-3/4	-1/2	-1/4	0	1/4

a. Jaarlijkse procentuele mutaties.

de collectieve lasten, kunnen aldus worden gesplitst in drie uitgavencategorieën:

$$U_t = A_{cl}'_c + R_t + U_{ov} \quad (2)$$

U_t = totale netto uitgaven

$A_{cl}'_c$ = beschikbaar loon- en overgedragen inkomen in de collectieve sector, waarbij:

A_c = aantal inkomensstrekkers in de collectieve sector

l'_c = beschikbaar inkomen per hoofd in de collectieve sector

R_t = rente-uitgaven

U_{ov} = overige uitgaven (materiële uitgaven, aanvullende inkomensoverdrachten en financieringsuitgaven).

Binnen de collectieve sector geldt per definitie dat het verschil tussen de collectieve middelen ten laste van de marktsector en de netto uitgaven gelijk is aan het financieringstekort (FT):

$$FT = U_t - B \quad (3)$$

Combinatie van de definitievergelijkingen 1 t/m 3 geeft:

$$X_m = A_{ml}'_m + R'_m + A_{cl}'_c + R_t + U_{ov} - FT \quad (4)$$

Deze vergelijking geeft aan hoe het in de marktsector gevormde inkomen wordt gebruikt als netto beloning voor de inzet van produktiefactoren in de marktsector enerzijds en voor de financiering van collectieve voorzieningen anderzijds, waarbij de mogelijkheid van het aangaan van schulden voor de collectieve sector als een additionele financieringsbron fungeert. Door de diverse categorieën uit te drukken in de toegevoegde waarde van de marktsector kan de relatieve ontwikkeling worden gevolgd. Per definitie geldt daarbij dat de som van de mutaties optelt tot nul; anders gezegd de relatieve winst van de één gaat ten koste van de ander. Omdat bij benadering geldt dat de mutatie in een bepaalde categorie kan worden geschreven als de quote in het basisjaar vermenigvuldigd met de som van de groeivoeten van de grootheden uit de teller minus de groeivoet van de noemer, kan tevens de ontwikkeling van de reële beschikbare inkomens in beeld worden gebracht. Vergelijking (4) is dan na enige herschikking als volgt te schrijven:

$$\Delta \frac{FT}{X_m} = \left(\left(\frac{A_{ml}'_m}{X_m} \right) (\dot{A}_m + l'_{i,m} - \dot{X}'_m) + \Delta \frac{R'_m}{X_m} \right) + \left(\left(\frac{A_{cl}'_c}{X_m} \right) (\dot{A}_c + l'_{i,c} + \dot{X}'_m) + \Delta \frac{R_t}{X_m} + \Delta \frac{U_{ov}}{X_m} \right) \quad (5)$$

waarbij $\dot{}$ aangeeft dat het de groeivoet van de grootheid betreft. Omdat in de analyse lastendrukstabilisatie is verondersteld, geldt dat het aandeel van het netto loon- en overige inkomen in de marktsector niet verandert

Eenvoudigheidshalve is aangenomen dat een gelijkblijvende collectieve-lastendruk een stabiele lastendruk voor beide inkomenscategorieën afzonderlijk impliceert. In dat geval geldt dat de groei van het reële beschikbare arbeidsinkomen in de marktsector gelijk oploopt met de bruto reële loonsomstijging per werknemer. Bij koppeling ligt hiermee tevens de netto inkomensontwikkeling in de collectieve sector in grote lijnen vast.